

Esa Roos

Kommentti Timo Airaksisen artikkeliin Raja, Sade ja perversio

Timo Airaksinen esittää mielenkiintoisen kysymyksen: "Mitä tapahtuu, kun rikkoo ne rajat, jotka säätelevät rajojen rikkomista?" Tämä lienee eräänlaista rajojen rikkomisen metateoriaa. Onko rajojen rikkomisessa kysymys ihmisen ikuisesta vapauden kaipuusta? Jos haluaa verrata Sadea ja Freudia, voi todeta ainakin, että molemmat jakavat valistusajan hengen halutessaan rikkoa totunnaisia rajoja.

Sade on mielenkiintoinen ääriesimerkki. Hän lienee ainoa henkilö ajattelun historiassa, jolla on ollut rohkeutta seurata sadistista logiikkaa sen äärimmäisiin johtopäätöksiin saakka. Logiikkaa, joka on omistettu pahuuden ylistykselle sekä ihmisen narsistiselle kaikkivoipaisuudelle, jota varten muut ovat olemassa vain pelkkinä rajattoman vallan välikappaleina. Tärkeintä on ainoastaan pahan harjoittama omnipotenssi, oman minäni ainutlaatuisuuden voitonriemuinen ylentäminen.

Olen samaa mieltä Airaksisen kanssa siitä, että käsite perversio on ongelmallinen. Sitä rasittaa halventava, pahaan viittaava merkitys, merkitys jota juuri Saden kertomukset vahvistavat. Monet perversiot ja varsinkin perverssit kuvitelmat ovat kuitenkin yleisiä ja varsin 'viattomia' moraalisisessa katsannossa. Persion juuret löytyvät lapsuudesta. Freudin mukaan taipumus perversioihin on alkuperäinen ja yleinen sukupuolivietin taipumus, josta normaali sukupuolinen käyttäytyminen kehittyy. Seksuaalisuus on myös traumaattinen kokemus. Kun murrosikäinen ei pysty hyväksymään seksuaalista ruumistaan, hän joutuu suuriin vaikeuksiin ja voi sairastua jopa psykoosiin.

Psykoanalyttikko näkee vaikeuksien johtuvan mm. siitä, että kehittyvä lapsi jää pakostakin ilman vanhempien tukea pohtiessaan sukupuolielämän ja sukupuolierojen arvoituksia. Vanhempien on loppujen lopuksi aika vaikeata antaa kovin konkreettista kuvausta omasta sukupuolikäyttäytymisestään, koska sellaisen antaminen tarpeeksi pitkälle vietyinä rikkoo jotain hyvin olennaista rajaa – hienotunteisuuden ja intimitetin vaikeata rajaa. Toisin sanoen, rajojen rikkomattomuus voi olla myöskin erittäin tärkeä eettinen näkökohta. Kaikessa tässä koen jotain elämän suurta paradoksaalisuutta. Tietty häveliäisyys kuuluu seksuaalisuuteen, hävyttömyys taas tulee lähelle persion maailmaa. Elämme enemmän tai vähemmän molemmissa. Perversiot ovat sinänsä hyvin ymmärrettäviä. Psykoanalyysin ansiosta on voitu ymmärtää niiden syntyhistoriaa, kehityksellistä taustaa ja psykodynaamiikkaa entistä paremmin. Perversiot vaihtelevat

aivan harmittomista arkipäivän pikkuloista maailmanhistoriaa järkyttäviin bakkanaaleihin silloin, kun niihin yhdistyy poliittista tai sotilaallista valtaa.

Kun Airaksinen puhuu rajojen rikkomisen fenomenologiasta ja siitä, kuinka siihen liittyy "onttoutta" voi laajentaa rikkomalla rajat, jotka ovat sisäistetyksi omiasi ja jotka siksi vaativat sinulta itsensä voittamista, hän puhuu myös normaalista psykoanalyttisesta kokemuksesta. Psykoanalyysissa sisäistettyjen rajojen ylittäminen on väistämätön, mutta vaikea kokemus. Rajasi voivat olla "väärää" siinä mielessä, että et tunne itseäsi. Tavalla tai toisella aktiivisesti poistungettujen ja unholaan jääneiden mielensisältöjen integroiminen vanhaan minäkuvaan voi aluksi myös pelottaa ja ahdistaa. Et aluksi tunne laajentunutta minääsi, koska olit syystä tai toisesta 'vieraantunut' joistakin sen osista. Osa 'sinusta' saattaa löytyä niistä ihmisistä, joista niin usein haluat puhua. Olet kuvitelmissasi sijoittanut osia itsestäsi ulkopuolellesi tai päinvastoin. Kuvitelmat ovat kuitenkin haavoittuvaisempia kuin faktat. Sen vuoksi puolustat niitä viimeiseen asti. Reagoit aluksi ehkä samaan tapaan kuin vainoharhainen, joka ei usko, että vainoojat tulisivat hänen sisältään.

Olen samaa mieltä Airaksisen kanssa myös siitä, että ihminen on autonominen ja autenttinen persoona omien rajojensa olemassaolon perusteella. Tämä on myöskin psykoanalyysin hyväksymä lähtökohta. Airaksisen mukaan "rajaton ihminen ei ole mitään".

Yleensä ihminen kokee oman sukupuoliikäytymisensä jollain tavalla välttämättömänä. Yleinen harhaluulo onkin, että ihminen voisi vapaasti valita sukupuolisen käyttäytymisensä muodon. Varsinkin silloin, kun seksuaalisuuteen liittyy jotain hyvin ahdistavaa ja pakonomaista, siis psykologiseen oireeseen viittaavaa, se nimenomaan palvelee yritystä pitää yllä Airaksisen esille tuomaa "minuutta ja ainutlaatuisuutta" – jopa hinnalla millä hyvänsä. Esimerkiksi useimmat homoseksuaalit kokevat tärkeäksi säilyttää homoseksuaalinen identiteettinsä.

Freud (1905) teki eron homoseksuaalisuuksien ja poikkeavan sukupuolisuuden heteroseksuaalisten muotojen välillä. Homoseksuaalisuuteen hän viittaa "inversiona" ja fetishistien, ekshibitionistien, voyeuristien, sadomasokistien, jne. poikkeavaan käyttäytymiseen "perversiona". Molemmat edustavat "poikkeamista alkuperäisen sukupuolisen tavoitteen suunnasta". Ne edustavat kahta aivan eri tyyppistä psykoseksuaalista organisoitumista. Monet perverssit sukupuolisuuden muodot ovat McDougallin (1995) mukaan itse asiassa monimutkaisia yrityksiä ylläpitää jotakin heteroseksuaalisuuden muotoa. Myöskin ei-perverssien aikuisten heteroseksuaalinen käyttäytyminen sisältää monenlaisia perverssien kuvitelmien toteutuksia, joiden toivotaan lisäävän sukupuolista kiihotusta. Nämä toiminnot eivät kuitenkaan aiheuta ristiriitaa, jos niitä ei koeta pakonomaisiksi. Freud kuvasi vietin sublimaation samoin käsittein kuin seksuaalisen perversion. Molemmissa on kysymys todellisista uusista luomuksista. Tämä on tärkeää huomata siitä syystä, että tosiasiasa monet luovat taiteilijat ja kirjailijat ovat seksuaalisesti poikkeavia. Nabokov, joka kirjoitti "Lolitan",

taisteli tietävästi omien pedofiilisten halujensa kanssa. Perverssi fantasia on kuitenkin eettisesti aivan toinen asia kuin perverssi teko.

Perversion määrittelemisen seksologiassa pelkän ulkoisen käyttäytymisen perusteella jonain muuna kuin kahden eri sukupuolta olevan henkilön genitaalisena yhdyntänä on puutteellinen. Se ei tuo esiin sitä olennaisen tärkeitä psyykkistä prosessia ja työtä, jota asianomainen on tehnyt luodakseen oman sukupuolisen profiilinsa. Äärimmillään perverssi ja/tai narsistinen suhde tarkoittaa sitä, ettei ihminen halua kunnioittaa omaa tai toisen autonomiaa tai on kykenemätön siihen (esimerkiksi siksi ettei hän ole itse riittävän eriytynyt yksilönä). Narsismi voi vaihdella itsen aliarvostuksesta itsen yliarvostukseen. Toista kunnioittava rakkaus perustuu toisen yksilöllisyyden löytämiseen, mutta edellyttää silloin myös asianomaiselta itseltään todellista itsekunnioitusta ja riittävän eriytynyttä itsekokemusta tullakseen mahdolliseksi. Häiriytyneessä narsismissa inhimillinen vuorovaikutus ei ruoki riittävästi heikkoa minää, joka jää tämän takia riippuvaiseksi ympäristönsä täydentävästä tuesta. Henkilö tarvitsee muita korvaamaan puuttuvia minän funktioitaan.

Sade halusi rikkoo sovinnaiset rajat. 'Dionysos' halusi lakkauttaa yksilöllistymisen. Tällaiset pyrkimykset saattavat vedota ainakin kaikkiin niihin, jotka vihaavat ja pelkäävät eriytyä ja niihin, jotka etsivät tai kaipaavat yhteensulautumisen tunnetta, valtaa tai omaa suuruuttaan. Brownin (1968, s.161) mukaan "Dionysos, miesjumala, rikkoo rajat, vapauttaa vangit, lakkauttaa tukahduttamisen ja lakkauttaa yksilöllistymisen periaatteen korvaten ne ihmisten ykseydellä sekä ihmisen ja luonnon ykseydellä". Brown ehdottaakin rajojen lakkauttamista (lainaus: Kernberg 1996). Mielestäni raja itsen ja (vierassieluisen) toisen välillä on itse asiassa paradoksaalinen, monikerroksinen.

Useimmilla meistä lienee omat pikku perversiomme. Rohkeampia muotoja voi viattomasti seurata katsomalla vaikkapa televisiota tai lukemalla lehtiä. Emme voi toivoa normaalien ihmisten aina yltävän taiteelliseen suuruuteen emmekä voi aina uskoa ideaalisen rakkauden pysyvyyteen. Mutta aste-erot ovat huomattavan suuret. Perversion käsite olisi ehkä varattava lähinnä teoille, joissa ihminen sadelaisittain dehumanisoi halunsa kohteen, pakottaa toista alistumaan omiin toiveisiinsa ja ehtoihinsa vaikka toinen ei sitä halua (esimerkiksi raiskaus), tai joissa ihminen viettelee syyntakeettoman osapuolen (esimerkiksi lapsen). Psykoanalyttiselta kannalta olennaista ei ole luokitella, mitkä teot ovat poikkeavia, vaan millä sisäiseen tasapainoon liittyvillä ehdoilla poikkeavuutta joudutaan ylläpitämään. Ihmisellä ei ole samanlaisia valmiita synnynnäisiä vaistomekanismeja sukupuolielämässään kuin eläimillä. Jokainen uusi sukupolvi joutuu itse ratkaisemaan ja luomaan suhteen omaan sukupuolisuutensa.

Ihminen ei voi päästä irti pahasta. Kuten Airaksinen toteaa, pahan edellytys on rikottu hyve. Mutta entä jos ajatellaan yksi- tai kaksivuotiasta lasta, jolla ei ole vielä 'moraaliaistia'. Hän ei vielä voi tajuta tekevänsä väärin leikkiessään esimerkiksi sukuelimellään, pissallaan tai kakallaan, vaan nauttii niistä ehkä yhtä estottomasti kuin vallankumouksen ajan ranskalaiset seksistä ja giljotiinista. Ehkä tämä selittää perversion

salaisen vetovoimien: voimme tehdä kaikkea sitä, mitä ei vielä ollut meiltä kielletty. Paine perversion suuntaan saattaa liittyä siihenkin, että ihmisen on niin vaikea tyytyä vain nykyhetken realiteettien vaatimuksiin. Perversio edustaa myös osittaista pakoa johonkin entiseen, esimerkiksi juuri tuohon varhaislapsuuden moraalisesti viattomaan aikaan. Perverssi saattaa kuitenkin itse uskoa olevansa tavattoman moderni ja uutta luova, vaikka ei sitä välttämättä olisikaan. Perversio liittyy käsittääkseni olennaisesti tarpeeseen sitoa seksuaalista kiihtymystä johonkin helposti hallittavaan muotoon ja – mikä vielä tärkeämpää – puolustaa minuuden säilymistä ja sen eheyttä.

Mielestäni "sielunelämää on mahdoton kuvata uskottavasti, ellei ota huomioon sen moniulotteisuutta ja ristiriitaisuutta" (Roos 1996, s.46). Psykoanalyttikko ei voi uskoa, että ihmisen olisi mahdollista olla pelkästään hyvä tai paha. Tiedämme, että poikkeusoloissa ihmisistä voi tulla esiin uskomatonta lähimmäisenrakkautta, mutta myös yhtä uskomatonta raakuutta ja väkivaltaisuutta. Ihminen pyrkii mielihyvään, mutta yrittää myös samalla välttää mielihyvää. Molemmat tekijät vaikuttavat kompromissin tavoin käyttäytymiseemme. Eräs psykoanalyysin oivallus oli tajuta (varsinkin pakkoneuroosin kohdalla), miten ihminen voi kääntää hyvän pahaksi ja pahan hyväksi "reaktionmuodostuksen" avulla: siivoushullu rakastaa puhtautta (pahaa likaa), idealisti rakastaa vihollistaan (koska silloin hän itse ei ole paha).

Viitteet:

Brown, Norman O. (1968) Love's body. New York: Vintage Books.

Chasseguet-Smirgel, Janine (1984) Creativity and Perversion. New York: Norton.

Ellis, Havelock (1897) Studies in the Psychology of Sex. London.

Freud, Sigmund (1905) Three essays on the theory of sexuality. In J. Strachey: The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud, vol. 7. New York: Norton, 1953.

Ikonen, Pentti (1992) Kirjassa Tyttö, nainen, naisellisuus. Toim. Vesa Manninen. Helsinki: Kirjayhtymä.

Kernberg, Otto (1996) Rajat ja rakenne rakkaussuhteissa. Psykologia 1996, no.6.

Krafft-Ebing, R. von (1893) Psychopathia Sexualis. Stuttgart.

McDougall, Joyce (1995) The many faces of Eros. A psychoanalytical exploration of human sexuality. London: Free Associations Books.

McDougall, Joyce (1986) Theatres of the Mind. Illusion and Truth on the Psychoanalytic Stage. London: Free Association Books.

Roos, Esa (1996) Piilotajunta, Freud ja psykoanalyysi. Teoksessa: Kohti piilotajuntaa. Psykoanalyttisia tutkielmia, toim. Roos, E., Manninen, V. ja Välimäki, J. Helsinki: Yliopistopaino

Seuraava artikkeli:

[Pirkko Siltala: Rakkauden ja kuoleman jännitteessä](#)